

ПОВЕСТ О -Б-А-С-Т-А-Р-Д-У- ИЛИ ИСПОД КОРЊАЧИНОГ ОКЛОПА

Мелинда Нађ Абоњи, *Војник-корњача*, прев. са немачког Драгослав Дедовић, Културни центар Новог Сада, Нови Сад 2020

Један од куриозитета који би се могао везати уз трећи (а други преведен на српски језик) роман Мелинде Нађ Абоњи јесте чињеница да је реч о делу чија се радња већински одвија у Србији и чији актери махом припадају нашем говорном подручју, а написано је на немачком језику. Иако је најраније детињство провела у родном Бечеју, језик који је ауторка романа *Војник-корњача* усвојила као матерњи био је онај који је проговорила када се са родитељима доселила у Швајцарску. Мелинда Нађ Абоњи, која је за своја дела одликована најпрестижнијим немачким и швајцарским књижевним наградама (*Deutscher Buchpreis*, *Schweizer Buchpreis*, *Schillerpreis der Zürcher Kantonalbank*), на спектакуларан начин се враћа у домовину – као призната литерарна величина.

Прича о Золтану Кертесу, „краљу укрштених речи” и „баштенској луди” имала је цикличан театарски пут: настала је као драмски текст за позориште у Базелу (2014), након чега је адаптирана у романескну форму (2017), да би 2018. била преточена у ново драмско рухо под називом *Војнике Кертес! Монолој ућушканој*. Роман *Војник-корњача* (нем. *Schildkrötensoldat*) Драгослав Дедовић превео је на српски 2020. – осам година након што је читаоцима у Србији представио Мелинду Нађ Абоњи преводом књиге *Голубије срце* (Лагуна, 2012). О упознавању са ауторком и почецима дружења и сарадње, Дедовић је говорио на онлајн промоцијама романа у Дому културе Студентски град¹ и последњем издању Прозефеста² (у оквиру чије едиције је роман и објављен), истичући Мелиндин таленат, шарм и умеће да перформативним вештинама на себе скрене пажњу неколико стотина људи истовремено. Те способности су у посве другачијем медијуму – као што је књига – присутне на исти начин. Музикалност *Војника-корњаче* само је једна од равни на којој се осликава избрушени стил у који ауторка успева да заодене причу о једном посебном бићу, а да се не оклизне о деликатна питања или зађе у патетисање.

Наслов романа у оригиналном тексту једна је реч, будући да је немачки језик флексибилан када је у питању низање већег броја именица како би се добила једна, свеобухватна. С обзиром на то да је у српском такав спој неприродан, идеја је отелотворена у полусложеници *војник-корњача* која, иако се на овакав начин појављује у тексту, рашчлањена

¹ <https://www.facebook.com/watch/?v=4094184673973251> – на промоцији су говорили Драгослав Дедовић, Ален Бешић и Тамара Митровић.

² <https://www.youtube.com/watch?v=15N1BYke5LI&t=1s> – на промоцији су говорили Драгослав Дедовић и Маријана Јелисавчић.

на своја два именичка конституента, такође, има извесну симболику. Јунак романа Золтан Кертес се кроз два поларитета – оно што јесте и оно што би други желели да он постане – може сагледавати у оквирима овог наслова. Војник је, и поред своје менталне незрелости која се како дело тече све више потврђује и усложњава, да би испунио очекивања родитеља и надређених, али и обавезу према држави. Његову заосталост мајка доживљава као одлику побуњеног или лошег понашања које ће из њега истиснути армија и наметнута дисциплина. Он је, такође, и корњача: први рефлекс који испољава суочен са разговорима или ситуацијама које му се не допадају јесте увлачење главе међу рамена. Спор је, али тачан. Рођака Ана, коју Золтан зове Хана због мелодичности слова х, међу његовим стварима пронаћи ће дрвену фигуру корњаче коју је направио – „та животиња носила је цели свет на свом оклопу”, „крхка корњача коју је изрезбарио, која се неће упустити у шетњу”, без прилике да упозна свет, што је судбина која се пресликала и на њеног творца.

Без Ханине, Золтанова прича свела би се на низ поетизованих пацажа о природи и речима, односно, на својеврстан продукт аутоматских написа без много реда. Њено сведочанство даје оквир Золтановим контемпацијама чији је циљ утврђивање почетка краја. Детектовање тренутка од ког је све кренуло да се осипа опсесивно је питање на које одговор покушавају да пронађу Хана и Золи – како би боље разумели механизам света који у својим редовима није нашао места за једно хиперсензитивно биће, али и Золијев отац Лајош. За разлику од два наратора, покретачи Лајошеве знатижеље леже у помало себичном фокусу на сопствену злосрећну судбину коју опхрван бројним дефектима, син није успео да промени.

Мој отац би своју циганску крв испирао мојим белим позивом, свакодневно, не бисмо више били шине, шума, ђубре, стока, изнутрице и кокошје канџе, корење, украдено дрво за огрев, соџ од кафе, отпад, били бисмо пећ, топлота, о да, били бисмо асфалтиране улице, раскршћа, семафори, здрави зуби, кућни љубимци, куће са енглеским клозетом [...] били бисмо анђели који сањаре, а не пасји синови, крв бастарда!

Бастард – често помињана реч у увредама упућеним Золију, не сугерише само наказност већ и продукт настао укрштањем. Дете из мешовитог брака Циганина и жене коју због имена Зорка можемо везати за српски простор, није нашло подршку нити разумевање ниједне од две врсте које су се укрстиле како би створиле шансу за бег са маргине. Усмерени само на себе – на оштрење зуба о чепове пивских флаша и изгубљени у густом дуванском диму због чега остају слепи за стање и потребе свог детета, одлуком да га пошаљу у војску, осуђују Золтана на напуштање зоне познатог и тешко стеченог комфора. Неразумевање је баласт који се на његовим леђима увећава сваким новим сусретом, нарочито

са надређенима у војсци. Специфично стање Золијево не резултира поштедама, већ увредама. Једина особа која разуме да „није глуп” већ „некако отпоран на аргументе” јесте Јене који се и сам суочава са одређеном врстом несхватања, што у коначници узрокује трагични исход.

Золтан свет око себе објашњава оним што му је познато, а то су, углавном, слике везане за природу према којој осећа велику блискост. И као што, према Адорновим речима, лепо настаје из ружног као космос из хаоса, естетика ружног у *Војнику-корњачи* премрежена је Золијевим опчињавајућим описима баште и низовима лапидарних слика о догађајима који у њему изазивају тектонске промене. Нарочита пажња поклоњена је детаљима који промичу свима осим њему, играма светлости и сенки које од проблемских ситуација краду фокус. Лепо је у односу на ружно уобличено питањима хијерархије, моћи и вредности, те глас који списатељица даје Золтану представља вишеструку необичност. Пратећи причу јунака који се све више деградира и који бива проглашен лудом и идиотом, читаоци заборављају да он из ружног проговара о лепом. Да су социјални статус, дисфункционалност породице, ментална незрелост и велика обесправљеност која из свега набројаног следи за Золтана само „кожа стављена у униформу”, сведоче аутопоетички записи до самог краја романа, чак и онда када престане да говори допуштајући да се прича језери иза његових очију.

Стечено а не урођено, његово специфично стање ставља га у ред оних јунака који су, попут Грегора Самсе, постали терет друштву које у њима није препознало суштинску функцију. Као што унижени Мухарем из романа *Црвени њешао лећи према небу* оправдава увреде околине којој је предмет подсмеха и јастуче за злобне коментаре, Золтан се до једног невероватног крешенда романа не супротставља и све трпи. И Булатовић је, као Мелинда Нађ Абоњи, двоструким наративним током свом јунаку дао глас, мешетарећи између свезнајућег приповедача и Мухаремовог збрканог тока мисли. Највећу револуцију на овом плану извео је Фокнер у роману *Бука и бес* дајући Бенцију простор да свој расцепани ток мисли испољи у главној приповедачкој равни. Осведочени као „идиоти” и аутсајдери, сви ови изопштеници из друштва аутентични су гласови који презентују једну другачију стварност. Золтан је исто то, само мало друкчије. Можда због чињенице да је непажњом и немилостиву других постао терет свету који није спреман за људе којима је укинута могућност да постану корисни на начин који друштво то од њих захтева, овај јунак у себи носи побуну која мора бити индукована управо од стране оних који су сведени на реч која га највише узнемирава – очекивање.

У складу са начелима релативизма који подразумева да ниједно приповедање за резултат нема истину, *Војник-корњача* открива се као егземплар таквог писања где је пажња поклоњена доживљају, а не тражењу суштине. Золтан Кертес је мртав, што је информација са којом нас

на самом почетку суочава Хана: „Хоћу да знам када је почело твоје умирање, због тога сам овде”. Откриће о трагичној судбини младог војника не изневерава већ додатно интензивира читаочеву знатижељу. Ниједна прича нема апсолутну вредност каква се може ишчитати из њеног односа према другој, због тога се места сустицања Ханиних сведочанстава и Золтанових промишљања спајају у зиданицу од речи чији нам је изглед већ познат, али не и структура сваког уграђеног елемента. Иако она наступа из позиције рационалног, мада се и то временом открива као релативно и порозно, а Золтан из синестетички представљеног доживљаја ствари и емоција, њихове приче бремените су детаљима и музикалним пасажима. До појаве Јенеа, Хана је била једина особа која је желела и успевала да разуме Золија. У њеним реченицама можемо открити трагове сличних интересовања и поимања света, манир да у детаље уложи више напора него у објашњење ситуације. Важнији је пут него исход, а Ханин је поплочан намером да схвати због чега је једно младо биће постало жртва страшне машинерије, како би могла да се опрости и досегне жуђени „поточић смисла?”. „Истина није надхват руке, нарочито не у речима”, али пут ка њеном спознању је исцелитељски.

Војник-корњача једно је од оних дела која подстичу читалачку глад отварањем већег броја питања него што је датих и наслућених одговора. Мелинда Нађ Абоњи двоструком наратијом и поетизованим језиком – који је у виду стилски прецизно избрушених реченица у преводу дочарао Драгослав Дедовић – проговара о збиру комплексних тема, које сагледане као целина тешко да би могле указивати на то да ће хоризонт очекивања читалаца бити померен. А списатељица је управо то урадила – укрштањем, „бастардизацијом” једне приче казане гласом који је очекиван и познат и који даје оквир оној расутој, измуцаној кроз речи цртицама растављеним на слова, а ипак толико савршеној у својим интерпункцијским недостацима.

Мрп Маријана С. ЈЕЛИСАВЧИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Докторске студије
marijanamajche@gmail.com